

Отже, для перекладу безеквівалентної лексики існує три основні групи прийомів: лексичні, граматичні та стилістичні. Лексичні прийоми використовують, коли в вихідному тексті зустрічається нестандартна мовна одиниця на рівні слова: а) власна назва, відсутня в мові перекладу; б) термін; в) слова, які означають предмети, явища та поняття, відсутні в культурі перекладу.

Найбільш поширеними прийомами перекладу нестандартних лексичних елементів є: транслітерація/транскрипція, калькування, семантична модифікація, опис, коментар, змішаний (паралельний) переклад.

Граматичні прийоми використовують, коли об'єктом перекладу виступає така граматична структура, яка не є характерною для мови перекладу. До найбільш розповсюджених граматичних прийомів належать: граматичні та функціональні заміни, граматичні трансформації, антонімічний та нульовий переклади, поширення, додавання, приєднання та ціла низка інших. Стилiстичні прийоми.

До найбільш розповсюджених стилістичних форм належить метафора. В цілому до основних прийомів стилістичного перетворення відносять: заміну словникового складу, заміну образу, заміну тропа (або фігури мовлення), вилучення переносного значення, дослівний переклад.

Однією з причин лексичної безеквівалентності є інше сприйняття навколишнього світу різними культурними та етнічними спільнотами. Це виявляється, зокрема, в тому, що МП (мова перекладу) не завжди фіксує в поняттях і значеннях своїх лексичних одиниць те, що вже зафіксовано в ВМ (вихідна мова). Те, що для останньої вже стало фактом, для першої ще ним не є.

Як зазначалося вище, існує декілька способів передачі безеквівалентної лексики. 1. Транслітерація. Суть даного прийому полягає в запозиченні іншомовного слова, яке після цього на письмі зображується літерами МП, а в усному мовленні вимовляється згідно з правилами вимови цієї мови. Серед найновітніших запозичень такого типу з англійської мови слід назвати дисплей (display), грейпфрут (grape-fruit), ноу-хау (know-how).

Даний прийом завжди використовують при перекладі власних імен, які включають імена людей та фольклорних персонажів, назви компаній, назви газет і журналів, географічні назви, назви країн та народів, назви національно-культурних реалій тощо.

Транскрипції/транслітерації підлягає більшість нових термінів, які вводяться в спеціальних галузях науки та виробництва. 2. Калькування. Суть цього прийому полягає в тому, що складові частини (морфеми) безеквівалентного слова або словосполучення заміняють на їх буквальні відповідності в МП, наприклад: upper chamber — верхня палата, committee of directors — рада директорів, Security Council — Рада Безпеки. 3. Описовий (роз'яснювальний) переклад — це спосіб передачі безеквівалентної лексики, який полягає в розкритті значення одиниці ВМ за допомогою розгорнутого опису мовою перекладу, наприклад: Q-switched laser — лазер, що працює в режимі імпульсної добротності. 4. Наближений (уподібнючий) переклад — це спосіб передачі безеквівалентної лексики, який полягає в тому, що для назви іншомовної реалії в МП підбирають поняття, яке певною мірою може розкрити суть явища, про яке йдеться. Наприклад, Sant Nikolaus (Santa Claus) та Дід Мороз не є ідентичними, однак в певних ситуаціях вони можуть замінити одне одне при перекладі.

Література:

1. Комісарів С. Н. Сучасне перекладознавство: навчальний посібник / В. Н. Комісарів. — М.: ЕТС. — 2002. — 424 с.
2. Комісарів С. Н. Теорія перекладу (Лінгвістичні аспекти) / В. Н. Комісарів. — М : Вища школа, 1990. — 253 с.

І. В. Косолап,

ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка",
науковий керівник — к.пед.н., доц. Т. С. Маркотенко.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ

Анотація. У статті подаються фразеологічні одиниці на позначення національних та сімейних цінностей українського народу й розглядається їх пізнавально-виховний потенціал.

Створена на народному ґрунті, українська фразеологія має великий потенціал щодо забезпечення ефективної трансляції загальнолюдських, національних, культурних і релігійних цінностей на індивідуальний рівень окремої особистості, тобто формування в неї особистих ціннісних пріоритетів. У кожного народу фразеологічні надбання є специфічними та оригінальними, що пояснюється специфічністю нації, її психології, характеру, ментальних рис, способу мислення. Н.Бабиш, В.Маслова, О.Назаренко, О.Рогач, О.Федик та інші зазначають, що звичаї, обряди з найбільшою силою відображено у фразеологічному фонді української мови. Указують на це й І. С. Олійник та М.М.Сидоренко: "фразеологізми найвиразніше передають дух і красу мови, що її витворив народ протягом століть. Саме вони, ввібравши в себе безцінні скарби народу – приказки, прислів'я, афоризми, каламбури і т. п., – відбили національну специфіку мови, побуту, трудової діяльності людей, їхньої культури"[2, 3]. Людина виростає в умовах рідної мови і довкілля, бачить очима свого народу, тому що "світ, у якому ми живемо, є саме той світ, у який вміщує нас мова, якою ми говоримо"[3,109].

Мета нашої статті – розкрити виховний потенціал фразеологізмів, які відображають національні й сімейні цінності українського народу, навести приклади прислів'їв та приказок, які повинні розуміти й використовувати в своєму мовленні майбутні педагоги.

М.Стельмахович звертає увагу, що "дотримання звичаїв свого народу – суттєва ознака духовної культури особистості" [4, 37].

Розглянемо ретельніше пізнавально-виховний потенціал української фразеології.

Увага й повага до сім'ї, до роду не приходить сама по собі, її треба виховувати. З поняттям роду, родини пов'язують рідну мову С.Богдан, Ю. Караулов, В.Мосіяшенко. Особлива виховна місія сім'ї, роду культивується такими поширеними серед народу фразеологізмами: *вести рід, з роду до роду, від роду в рід* – "від батьків до дітей"; *з самого роду* – "від народження"; *так на роду написано* – "так сплановано життя природою чи вищими силами від народження". Фразеологізми *ні роду, ні племені; ні роду, ні плону; без роду й племені* вказують на те, що людина самотня, при цьому в змісті вислову спостерігається негативна конотація. Ряд фразеологізмів відображають значущість авторитету батьків для дітей, підкреслюють, що діти дзеркально відображають батьків: *один рід, один плід; одного роду, одного плону* – дуже схожі. Фразеологізми, прислів'я й приказки наголошують на важливості роду й родинних зв'язків у житті кожної людини: *Який рід, такий плід; Чий корінь, того й плід; Яке коріння, таке й насіння*. Родинні стосунки базуються на взаємній чесності, людській порядності, доброзичливості, звідси у прислів'ях поради: *Без роду немає народу; Хто роду відречеться, того й рід відречеться; Свого доправляйся, роду не чужайся; Не трать ходу до поганого роду*. Ряд прислів'їв і приказок застерігають від розбіжності між моральними сентенціями та здійсненням їх на практиці. Для українців характерна апеляція до культу родини й рідного дому. З поняттям родини пов'язаний образ старшої поважної людини – дідуся, бабусі, до яких можна звернутися за порадою, з якими можна пережити і горе, і радість, адже діалог поколінь – одне з найсильніших джерел духовності. Добре вихована змалку дитина розуміє народну філософію, яка відбита у прислів'ях: *Годуй діда на печі, бо й сам там будеш; Батька й матір за гроші не купиш; Не пниш поперед батька в пекло; Не плюй у криницю – бо прийдеться води напиться; Слухняне телятко дві матки сосе; Шануй батька за Бога – буде тобі всюди дорога; Шти отця-матір, будеш довголітен на землі; Як батька покинеш, так і сам загинеш; Не пиріг – на пирожишся*. Батьків приклад неодмінно засвоюється дітьми, тому прислів'я акцентують: *яка гребля – такий млин, який батько – такий син; який корінь – такий і одросток*. Батьків приклад, батькове слово завжди є нормою виховання: *не навчив батько, не навчить і дядько, не слухав малим, не послухає й великим*. Глибоко оволодіваючи результатами розумової діяльності своїх батьків, дідів і прадідів, діти поступово опановують їх способом мислення. Здавна в Україні так складається, що в переважній більшості сімей опікуються дітьми матері. У сучасних соціальних умовах, коли дитина росте в інформаційному потоці, який більше сприяє розтлінню, ніж духовному становленню майбутнього громадянина, перед педагогами постає завдання скріпити зв'язок матері й дитини, виховувати в дитині гордість за матір, повагу до її інтересів, роботи, прищепити почуття необхідності допомагати матері в щоденних побутових справах тощо. Материнська любов яскраво представлена в таких виразах: *у дитини болить голова, а у матері серце, любо й неньці, як дитина в честі, Без матері й сонце не гріє, Тяжко саду без зозулі, тяжко дочці буз матулі, У кого ненька, у того голівка гладенька*. Сподвижницька любов матері до дітей стала вершиною гуманності в народній

педагогіці: *Батько вмер – то півсиротини, а мати, то вже ціла сирота*. Батько буває більш стриманий на ласку, ніж матір: *Батько – не мати, не поцілує і не приголубить, з батьком суд коротенький*. Батьківський авторитет залежить від єдності вимог батька й матері до дітей та від уміння вдало використовувати свою батьківську владу. Батьківський авторитет має і свій зворотній бік: як батьки ставляться до дітей, так і діти будуть ставитися до своїх батьків, а в майбутньому будуть проектувати таке ж ставлення на своїх дітей. Батько й мати – це найдорожче, що є у людини, тому, якщо запрошують занадто високу ціну за щось, кажуть: *запросив, як за рідного батька, заломив ціну як за рідну матір*. Про того, хто живе безтурботно, існує приказка: *живе як у батька за пазухою*. М.Номис у книзі "Українські приказки, прислів'я і таке інше. Збірники О.В.Марковича і других"(1864) наводить паремії, що вказують на велику силу материного та батькового слова: *куля мине, а материне слово не мене, батькова та матчина молитва із моря викидає, а проклени в калюжі топлять, проклен батька не на сухий лист їде, а на голову падає*. Обов'язок дітей – шанувати батьків. Цю невмирущу сентенцію народ закла в прислів'ях: *Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько*. Тут батько-мати підносяться як нероздільна святиня. Невдячність дітей до батьків суворо засуджується в моральному кодексі народної педагогіки: *Як батька покинеш, то й сам загинеш*. Український народ на знак глибокої поваги дітей до своїх батьків учить звертатися до батьків ввічливою формою "Ви", від слова *батько* походить слово *Батьківщи'на, ба'тьківщина* (спадщина від батька). Підтримувати родину – це, насамперед, берегти честь сім'ї, її авторитет, радувати свій сім'ю своєю поведінкою тощо. Така риса виробляється в дитини в контексті самого життя родини, на основі щоденних справ і спостережень.

З теплотою озиваються про хлопця чи дівчину, коли хочуть їх похвалити: *батьків син, батькова дочка* (треба відзначити, що стриманість у похвалі характерна для української системи виховання в цілому), на дурну, крикливу людину кажуть: *визвірився як дурень на батька*.

Серед українців традиційно прийнято виявляти повагу до літніх людей, підтримувати їх авторитет як мудрих радників; чуйне, уважне ставлення до людей похилого віку розглядається, перш за все, як одна з найхарактерніших ознак людяності, як прояв морально-гуманістичних якостей особистості: *Шануй старих – молоді тебе пошанують; Старого чоловіка для поради держи; Поважай старих, бо й сам старим будеш; Слухай старих людей, то й чужого розуму наберешся, й свого не загубиш*.

Таким чином, вивчення народної фразеології має велике значення для збереження спадкоємності, духовного розвитку народу, тісного зв'язку між поколіннями, для формування мовної культури. Опановуючи фразеологію, учні отримують більш чітке уявлення про історію й культуру українського народу, сфери використання різних форм мови, переконуються в тому, що фразеологічні вислови передають філософію існування цілого народу і витримують перевірку часом, глибше усвідомлюють потреби вдосконалювати власне мовлення.

Література

1. Новий тлумачний словник української мови : 42 000 слів : у 4 т. : для студ. вищ. та серед. навч. закл. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконті, 1998– Т. 2 : Ж–ОБД. – 1998. – 910 с.
2. Олійник І. С. Україно-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник / І. С. Олійник, М. М. Сидоренко. – Х. : Прапор, 1997. – 462 с. – (Від А до Я).
3. Радченко О. А. Лингвофилософский неоромантизм Й. Л. Вайсгербера / Радченко О. А. // Вопр. языкознания. – 1993. – № 2. – С. 107–114.
4. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка : навч. посіб. / Стельмахович М. Г. – К. : ІСДО, 1996. – 288 с.